

Vzpomínky účastníků bitvy u Zborova.

(Dokončení.)

Generál MIKULÁŠ ČILA, býv. vel. 7. roty 3. pluku¹⁾)

Byl jsem s rotou jižněji od 2. pluku. A poněvadž jsme měli velký úsek (vždycky jeden muž na dvě nebo i tři traversy), potřeboval jsem posily. Proto jsem běžel do štábu levého úseku, který byl v štábu 2. pluku. Tam byl úplný chaos. Zembalevskij byl nemožný: seděl na lavici, měl bolení břicha a vůbec s ním nebyla řeč. Stejně adjutant Brovko. Posílali mě pryč a řekli, abych se obrátil na Gajdu, ten že je tam dole. Šel jsem zpátky do zákopů ke Gajdovi a žádal, aby mně dal něco na můj úsek pro případ protiútoků; bylo to tím potřebnější, že náš druhý prapor navazoval již na Rusy. Gajda mi tehdy řekl, že mi nic nemůže dát, ale že to bude mít v evidenci, a bude-li hrozit nebezpečí, že svým levým křídlem pomůže odrazit nepřátelský nástup. Od něho jsem odešel k své rotě již za strašné dělostřelby.

Tak asi k 11. hodině vidím, že na našem pravém křídle jdou kupředu naše řetězy. To byl 2. pluk. Tak jsme se připojili. Němcova rota (5. rota 3. pluku) vyšla ještě před námi. Vyrovnali jsme se s nimi, ale brzo jsme oboje (2. pluk i 5. rotu) ztratili s očí. Šli jsme dále na Godov. Před ním jsme uviděli vlevo na návrší Němcovu rotu a hleděli jsme navázat spojení i napravo. Tam nebylo nic, až daleko jsme našli řetězy 2. pluku. Gajda poslal ke mně, abych mu dal četů do zálohy.²⁾ Tam jsme zůstali až do 3. hodiny ranní, kdy nás směnil ruský pluk.

Při tomto postupu kupředu, asi tak po překročení linie zástav,

¹⁾ Zapsáno dr. J. Kudelou v Brně v červenci 1926 za jeho rozmluvy s generálem Čilou.

²⁾ V plukovní zprávě, otištěné v almanachu Památce pětiletého výročí bitvy u Zborova, na str. 49, čteme, že praporčík Čila v druhé nepřátelské linii „podle rozkazu kapitána Gajdy zůstal v záloze“.

objevil se mezi námi štábní kapitán Djakonov, velitel III. praporu 2. pluku. Byl úplně sám, okolo sebe neměl naprosto nikoho. Nevěděl nic, co je s jeho praporem; říkal, že se sebe skládá odpovědnost, že vojáci překročili rozkaz, že se nemělo jít tak daleko kupředu. A sám šel zpátky, k našim zákopům. Když jsem mu navrhl, aby šel s námi vpřed, odmítl.

Plukovník Šípek, který byl tehdy v štábu pravého úseku u plukovníka Mamontova, potvrzuje, že se Zembalevskij vůbec vyřadil. Když se po boji a po směně sešla celá brigáda dole u Cecové, ptal jsem se, kde je Zembalevskij. Řekli, že sedl na kočár a odjel. Ptám se: Kdo komanduje pluku? Odpověď: Gajda.

Plukovník gštbu VOJTĚCH LUŽA, býv. velitel kulom. roty 2. pluku:

Praha, 30. dubna 1927.

Nemám o bojové sestavě 2. pluku žádných poznámek, a tak musím spoléhat jen na svou paměť, z níž, bohužel, za 10 let vymizely již mnohé podrobnosti.

7. června st. st., kdy se pluk ubytoval v Ostašovcích, byli odpovědně vysláni k prohlídce budoucího úseku 22. pěšího finského pluku škpt. Gajda, por. Pilař, prap. Beneš, ppor. Tesař, důst. čekatel Kotrba od spojovací čety a já. Přijeli jsme k velitelství 22. finského pluku, umístěnému ve vsi Chorošci, kde jsme byli uvítáni velitelem pluku; odtud jsme odešli k veliteli II. praporu téhož pluku, pplk. Drevjagin, v jehož úseku jsme si prohlédli zákopy, plné vody a bláta a i jinak velmi zanedbané. Večer jsme se vrátili zpět k štábu 22. finského pluku. Tam nám bylo dáno najevo, že se jim zdáme příliš mladí (hlavně gen. Gajda jako velitel praporu).

8. června byl u pluku velitel brigády plk. Trojanov, aby vysvětlil celou situaci. Téhož dne jsem byl vyslán s kulometnou rotou na frontu do vesnice Chorošce, kamž jsem dorazil k večeru za deště. Adjutantem 22. finského pluku bylo mi oznámeno, že vystřídání bude provedeno až v noci s 9. na 10. června. Já tam byl vyslán s kulometnou rotou proto, abych si mohl prohlédnouti všechna stanoviště kulometů 22. pluku, abych mohl převzít veškeren kulometný materiál, neboť jsme tam přišli s holýma rukama. Od 22. finského pluku jsem měl převzít 12 kulometů, a to 8 kulometů „Maxim“ a 4 kulometry „Schwarzlose“ a mimo to 2 bombometry, jež tvořily základ bombometné roty, jež byla svěřena ppor. Růžičkovi, jenž byl dosud u mé roty mladším důstojníkem.

Dne 17. června dostal 2. pluk konečně vlastní nové kulometry, a to 12 kulometů „Maxim“. Ještě předtím zapůjčil štáb XI. armády 2. pluku 6 kulometů, t. j. 4 kulometry „Schwarzlose“ a 2 kulometry „Kolta“.

Dne 18. června jsem vrátil Rusům 8 kulometů „Maxim“. Přesto měl 2. pluk 18 kulometů vlastních a ještě 4 vypůjčené, tedy úhrnem 22 kulometů. Téhož dne večer jsem dostal přímo od velitele brigády rozkaz, abych se odebral se 4 kulometry na levé křídlo brigády k II. praporu 3. pluku a osobně tam řídil palbu, neboť se předpokládala nějaká akce se strany nepřítele, ale nic se nestalo.

V jakém pořadí stály roty 2. pluku tento den, se nepamatuji, přinevadž — jak viděti z toho, co jsem shora uvedl — byl jsem velmi zaměstnán a při tom jsem byl nucen svými kulometry obsluhovat i ve

2. pluku i II. prapor 3. pluku, který před 19. červnem nebyl celý zasažen v 1. linii.

Posledního dne před útokem byl 2. pluk posunut celý na východ (směrem k 1. pluku), takže jeho levé křídlo sahalo jen několik set metrů západně od folwarku Cecůvky. Přesné rozložení si nepamatuji.

Za útoku bylo pořadí rot takové, jak je udává v náčrtu čís. 5 svého Zborova br. Šteidler, jenže rota 3. pluku, již velel prap. Číla, byla v záloze u folwarku Cecůvky. Tam jsem ji našel ještě odpoledne, když jsme měli v rukou již dokonce tři linie.

Pokud se týče velitelů rot, byl velitelem 1. roty por. Voců, 2. roty por. Petřík — velitele 3. roty si nepamatuji — velitelem 4. roty prap. Nejedlý, velitelem 9. roty byl ve skutečnosti por. Kolesnikov, který však byl v tu dobu na dovolené, a proto velel rotě ppor. Tomeček, 10. rotě ppor. Pjatco, 11. rotě ppor. Krejčířík a 12. rotě prap. Hrdina. Spojovací rotě velel prap. Káňa.

Oba prapory 2. pluku byly při útoku podporovány 14 kulomety, ostatních 8 kulometů bylo většinou u II. praporu 3. pluku a pak u spojovacího oddílu mezi tímto praporem a 23. finským plukem. Trén kulometné roty patřil též finskému pluku.

Pokud jde o časový interval, kdy se vyrazelo k útoku, to nemohu též přesně říci; jen tolik podotýkám, že nejdříve vyrazelo pravé křídlo III. praporu (10. a 11. rota) a pak postupně ostatní rot.

Myslím, že není pravda, jak tvrdí na str. 47. svého „Zborova“ dr. Šteidler, že škpt. Gajda byl iniciátorem vyražení 2. pluku, a to proto, že jsem sledoval od pravého křídla k levému postupné vyražení rot, alych dal směrnice svým kulometníkům. Při tom jsem viděl, že rot 1. praporu vyrazely mnohem později nežli rot III. praporu, které vyrazely postupně počínajíc 11. rotou. To by se jistě nebylo stalo, kdyby byl Gajda původcem vyražení.

Pokud jsem sám zjistil, stály proti nám jednotky 35. a 75. pluku. Tvrdím to proto, že jsem znal velmi dobře celý úsek 2. pluku a pak jsem pocházel z 35. pluku, jsa zajat r. 1915 na Strypě u Planče Malé. Přihodilo se mně, že mne poznal jeden zdrav. poddůstojník od 35. pluku a volal na mne; též někteří zajatí důstojníci se na mne ptali, jako na př. dr. Chudáček. Konečně jsem zjistil z plukov. rozkazu 35. pěš. pluku, jenž se mně dostal náhodou do rukou, že pluku tomuto tehdy velel mjr. Köppl, nyníšší gen. Köppl, velitel 11. p. divise. O tom, že by proti nám stáli někde říšští Němci nebo dobrovolníci ukrajinští, není mně nic známo. V boji ovšem proti nám působily některé německé jednotky, jež byly přesunuty proti nám.

Dne 23. června byl jsem s našim velitelem plukovního trénu prap. Urbanem v Lysých Jamách, kde jsem dostal konečně 45 koní pro svou rotu. Dosud jsem neměl žádný vlastní rotní trén. Vše, co jsem měl vypůjčeno od 22. finského pluku, jsem mu odevzdal, takže jsem nebyl schopen pohybné války.

Dne 27. června byl jsem vyslán plukovním komitétem na „náber“ zajatců do Jezerné. Byli to většinou příslušníci 35. a 75. pěšího pluku, naši brigádou zajatí. Zajímavé je, že se začali nejvíce a nejdříve hlásiti staří lidé. První se mně přihlásil asi 42letý příslušník 75. pluku, otec rodiny, zatím co mnohem mladší přímo se odkazovali a až teprve na domluvu těch starších se též rozhoupali, takže jsem jich přivedl s sebou 33 k pluku do Ostašovců, odkud byli odesláni k záložnímu pluku.

Dne 5. července přišlo mně k doplnění roty asi 120 mužů ze záložního praporu v Žitomíru.

Na rozkaz dne 6. července, aby vystoupil 2. pluk do Volo-
sůvky, byl vyslán s plukem prap. Slonek s 6 kulomety „Schwarzlose“,
obsazenými starým mužstvem (na víc nestačil polní terén), a mně bylo
nařízeno velitelem pluku, abych jako ustanovený předseda komise
přijal další nově došlou výstroj a výzbroj kulometné roty a rotu řádně
zorganizoval. Musím podotknouti, že jsem měl tehdy v kulometné
rotě 10 kulometů „Schwarzlose“, ukořistěných naším plukem u Zho-
rova, a mimo to ještě 12 kulometů „Maxim“, t. j. úhrnem 22 kulometů.

Dne 7. července ráno opustil XVII. armádní sbor, v němž
byla naše brigáda, frontu a nastal bezhlavý ústup, který měl za
v zápětí ztrátu skoro celé Haliče.

Když jsem vystihl situaci, naložil jsem všechny kulometry i s pře-
slušenstvím, rekvirovav k tomu ještě nějaké vozy od místního oby-
vatelstva a šťastně jsem ujel, poněvadž jsem měl dobré koně, a ně-
jich, stěží bych byl býval vyvázl, neboť Němci již silně stříleli na
vesnici Ostašovce, která začala též hořeti. Zůstal jsem tedy s 16 kule-
mety, t. j. gros roty, v zádu pro naprostou nemožnost pohybu. Na
každé povozce měl jsem minimálně 100% přetížení a mimo to nikdo
z nově přidělených lidí neznal kulometů „Maxim“, jichž jsem měl
s sebou většinu. Podle rozkazu, daného mi velitelem pluku, jel jsem
do Cebrova, pak do Kurovce, odkudž po krátkém odpočinku jsem
jel dále přes Hluboček Velký do Dolžanky a konečně před vesnicí Ja-
nůvkou jsem nocoval s rotou v poli.

V neděli dne 8. července jsem jel ráno přes Tarnopol do ve-
šlachčince, kdež jsem se setkal s plukem a s ním jsme šli dále až do
Voločiska.

Co při tomto ústupu do očí bilo, byla neustálá střelba během ve-
lého ústupu na všech stranách. Při bližším ohledání jsme zjistili,
že se ti prostí ruští vojákové houfně postřelovali, aby nebyli stíháni
popravováni, jak to nařídil generál Kornilov.

Jak vidět, byl pluk materiálně velmi špatně vybaven kulomet-
ným materiálem, a když i konečně výzbroj dostal, neměl potřebných
výstroje a trénu, aby mohl se všemi zbraněmi následovati pluk v po-
hybné válce.

Plukovník MATĚJ NĚMEC, býv. velitel 5. roty 3. pluku:

Lučenec, 17. února 1927.

Nevím, proč byl dosud ve všech zprávách o boji u Zborova 3. pluk
tak opomíjen a dosud v žádném vydání nebyl přesně popsán průběh
boje. Jest ještě mnoho účastníků Zborova, i sám historik dr. Šteidl,
kteří dosud neznají přesné rozložení našich jednotek u Zborova,
ještě nyní slychávám výčitky od příslušníků 1. pluku, že 3. pluk ne-
chal 1. pluk u Zborova na holičkách. Tuto výčitku jsem ihned druhý
den po bitvě slyšel od por. Švece, který, když jsem mu vysvětlil,
kde 3. pluk byl, tuto výčitku odvolal.

Vůbec akce celého našeho levého křídla není dosud nikde řádně
vysvětlena. Na levém křídle brigády poslední noc před útokem na-
stoupil do zákopů II./3.; levé křídlo tohoto praporu bylo asi uprosťo-
vesnice Josefůvka, kde sousedilo s 6. finskou divísi, vlastně s 21. fins-
ským plukem, pravé křídlo praporu u potůčku, který teče do vesnice
Chorošec, roty v pořadí odleva 6., 5., 8., 7., bojový počet u každé
roty průměrně 65—70 bodáků. Velitelem praporu byl por. Dem-
b-
b-

ský (Polák). Prapor podléhal veliteli 2. pluku pplk. Zembalevskému a na severu sousedil s I./2. Náš prapor měl téměř tak velký úsek jako 2. pluk.

Plán útoku podle oznámení velitele praporu byl tento: Napravo bude útočiti finská divise s 1. plukem na Mohyly, nalevo od nás útočí 6. finská divise. Až 1. pluk dojde do první nepřátelské linie, bude útočiti 2. pluk, až tento pluk dojde do první nepřátelské linie a nalevo od nás 6. finská divise obsadí nepřátelskou linii, vyrazí teprve k útoku náš II. prapor, který měl úlohu více méně spojovací a obrannou než útočnou. Proto měl tak velký úsek, žádné zálohy a dostal jen asi 60 ručních granátů. Hodina útoku byla stanovena na 9 hodin pro 1. pluk a nám měla být nařízena velitelem 2. pluku pplk. Zembalevským.

Útok sám prošel trochu jinak. K ránu jsme dali prostříhatí v našich drátěných překážkách průchody, abychom mohli vyrazit k útoku. Potom jsme soustředili 6., 5., 8. rotu na místa předních polních stráží, odkudž jsme vyrazili k útoku. Toto opatření mělo tu výhodu, že před útokem nepřítel silně střílel z děl na naše přední zákopy, které však byly prázdné, a proto jsme neměli ztratit již před útokem. Když bylo 9 hodin a první pluk počal nastupovati, čekali jsme, až napravo vyrazí 2. pluk a nalevo finská divise; to se však nestalo.

Telefonické spojení bylo přerušeno a od velitele 2. pluku nepřicházel žádný rozkaz. Když jsem viděl, že 1. pluk jest již v 1. nepřátelské linii a když bylo vidět, že s boku přebíhá řetěz v síle asi jedné roty, která chtěla podniknouti protiútok do boku 1. pluku, ihned jsem běžel k veliteli II. praporu por. Dembskému a hlásil situaci. Velitel praporu byl na dělostřelecké pozorovatelně a pravil mi, že vidí totéž, ale že nemůže dobře posoudit, kde je první sled 1. pluku, poněvadž pro kouř dobře nevidí. Dělostřelecký pozorovatel rovněž hlásí, že vidí přípravy k protiútku do boku 1. pluku, a proto por. Dembský rozhodl, že prapor bude ihned nastupovati. Bylo umluveno, že, až se navrátím, dá velitel praporu znamení, a to po výstřelu první rakety budou postupovati granátníci 5. a 6. roty spojení v jeden oddíl pod velením ppor. Č. Hajdy, a po vystřelení druhé rakety vyrazí celý prapor k útoku. Nedočkavost k útoku byla tak veliká, že jakmile por. Dembský vystřelil 1. raketu, křikl jsem jen: „Ku předu!“, a již celý prapor vyrazil prudkým během k útoku.

Ppor. Hajda se svými granátníky běžel k jedné rakouské stráží a já se zbytkem rot k druhé. Když jsme byli asi 50 kroků vzdáleni od této stráže, vyběhli zpod drátěných překážek tři rakouští vojáci v pláštích a beze zbraní s rukama vzhůru běželi k nám. Nikdo se s nimi nezastavil a jen rukou jim bylo ukázáno, aby běželi do našich zákopů. Několik vojáků z mé roty skočilo tímto průchodem, odkud vyběhli oni tři vojáci, do spojovacího zákopu a běželi do 1. nepřátelské linie.

Nalevo jsem viděl ppor. Hajdu, jak se svými granátníky také ztratil v spojovacím zákopu a běžel do 1. nepřátelské linie, se zbytkem roty jsem běžel dále až k 1. linii, kdež jsme narazili na drátěné překážky nejprve nízké a pak vysoké. V nízkých překážkách, které byly úplně zarostlé travou, byly přivázány bomby; jednu jsem svou neopatrností strhl, ale závčas jsem uleh na zem, takže výbuch neměl pro mne žádných následků. Po výbuchu jsem ihned vyskočil a začal jsem volat, že jsou tam bomby, aby se tomu místu vyhnuli. Pak jsme přelezli drátěné překážky (jak, podnes nevím) a vtrhli jsme do 1. linie, kde byl 75. pěší pluk, v němž byli již připraveni spojovacím

zákopem odejít k našim zákopům. Nařídil jsem des. V a h a l í k o v i (padl 8. VII. st. stylu u Domamoriče), aby všechny zajatce tam sebral a dovedl je k štábu brigády do Krásna a přinesl stvrzenku, kolik zajatců odevzdal. K večeru se navrátil a přinesl stvrzenku, podepsanou pob. brigády na 425 zajatců.

Tou dobou byl již ppor. Hajda se svými granátníky v 2. linii a rovněž část mé roty, která proběhla spojovacím zákopem, byla též v 2. linii a proto jsem se zbytkem roty běžel přímo k 2. linii. Za chvíli jsme dostali kulometnou palbu do levého boku a ukryli jsme se v spojovacím zákopu, rovněž nalevo 6. rota zůstala v 1. nepřátelské linii a nemohla vyrazit kupředu pro palbu nepřátelských kulometů, ale tato zastávka netrvala dlouho a za chvíli Hajdovi granátníci umlčeli nepřátelské kulomety a 6. rota šla kupředu.

Mezitím jsem se dostal spojovacím zákopem do 2. nepřátelské linie, a když část mé roty byla již vpředu, setkal jsem se s velitelem II. praporu, který se mne ptal, kde mám rotu; ukazují, že část je vpředu a zbytek mám okolo sebe. Por. Dembský řekl, že dále nepůjdeme, že byl cíl jen 2. nepřátelská linie. Odpovídám, že většina jest již vpředu, a že též půjdu dopředu a na příhodném místě že se zastavím. Postupoval jsem dále do údolí hodovského až k lihovaru, kde jsem ve 4. nepřátelské linii zachytil přední částice rot II. praporu úplně pomíchané. Asi okolo 12 hodin jsem tam vydal rozkaz: postup se zastavuje a přecházíme k obraně na místě. Roty se ihned uspořádají v své organické celky. Z východního okraje Hodova na nás střelily kulomety, které zakrátko po naší palbě ustoupily.

Asi za půl hodiny přišly dvě roty 2. pluku, které se počaly zapařovat od lihovaru na sever. Současně jsem vyslal dvě hlídky, jednu do Hodova, druhou na kotu severně od Hodova. První hlídka vnikla až do Hodova, kde již hořela opuštěná skladiště, a přinesla odtud cukr a tabák; nepřítel ve spěchu opustil Hodov, ale když viděl, že dále neútočíme, vrátil se zpět a naše hlídka ustoupila. Rovněž hlídka vyslaná severně od Hodova pronikla až za Hodov a hlásila ústup nepříteli.

Když jsme postupovali do údolí Hodova, viděli jsme, jak ze 4. nepřátelské linie prchají ve zmatku malé hloučky Němců, kteří zanechali náboje i pušky v zákopech. V této linii jsme zůstali státi a připravili jsme ji k obraně. Drátěné překážky jsme ihned přenášeli na druhou stranu, každý voják měl 2 pušky, jednu německou a jednu ruskou. Nařídil jsem, aby se při útoku nepříteli nejprve použilo pušek německých, do kterých jsme měli na místě dostatek střeliva, a potom teprve pušek našich, do kterých jsme měli velmi málo střeliva, a zásobování střelivem během boje nebylo snad ani předvídané, poněvadž rozkazy se o tom nezmiňují. Zato někteří vojáci vzali s sebou tolik nábojů, kolik mohli unést, tak na př. kuchař Konečný nesl s sebou 600 nábojů v mošně na chléb.

Během útoku jsme v údolí k Hodovu mezi 3. a 4. nepřátelskou posicí sebrali jednu baterii o 6 polních dělech, u níž jsem zanechal stráž, kterou později por. Běloglasov 2. pluku směnil a postavil tam stráž ze své roty. U lihovaru stála rovněž jedna baterie o 4 dělech 10cm. Tyto baterie byly v úplném pořádku a z první baterie se k večeru střílelo po nepříteli. Střelec Janouch 8. roty sebral několik vojáků a počal střílet polní baterií, ovšem bez výsledku, neboť první střely zapadaly velmi daleko a šrapnely explodovaly ve výši, jako když se střelí po letadlech. Asi za půl hodiny počala rakouská baterie střelí na tuto baterii, a proto střelby zanechali.

S naším praporem sousedil na jihu 21. finský pluk, který však s námi neútočil a zůstal v zákopech, jen jedna četa kulometů pod velením důstojníka neustále postupovala s námi a tak kryla praporu levý bok. Před útokem nebylo u praporu vůbec kulometů, po útoku, když jsme přešli k obraně, měla každá rota nejméně 4 kulomety.

Dále se zmíním o některých podrobnostech během boje. Když jsem ráno běžel oznámiti veliteli praporu, že se blíží protiútok na 1. pluk, a potom se vracel zpět, našel jsem v zákopech jednoho vojáka ze své roty a ptám se ho, co tam dělá a proč není vpředu. On odpovídá, že do útoku nepůjde, že se bojí, a ptá se mne, zda se také bojím; odpovídám, že mám také strach, ale přec tam půjdu; tu on vstal a říká: „Když se bojíš a jdeš tam, to teda také půjdu.“ Během útoku jsem ho několikrát spatřil vždy poblíže sebe. Po útoku přišel a děkoval, že jsem ho vzal s sebou, jinak by prý byl zůstal v našich zákopech a pak prý by se mu hoši smáli.

Když ppor. Hajda vtrhl do první nepřátelské linie, viděl, že tam vojáci klidně obědvají; nechal je na pokoji a spojovacím zákopem ihned běžel do 2. linie, kde teprve jeho granátníci začali působiti.

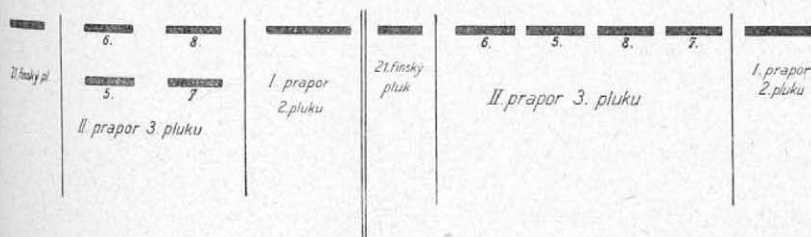
Když jsem přicházel k hodovskému údolí, přiběhl voják se zápisnou od plk. Mamontova a ptal se, kde je ppor. Hajda, že mu nese písemný rozkaz. Odpovídám, aby mně tento rozkaz odevzdal, že jej ppor. Hajdovi dodám, poněvadž on by ho nenašel. Otevru zápisnou a tam čtu, že velitel 5. roty padl (to jsem měl být já) a ppor. Hajda má převzít velení rotou. Nařizuji vojákovi, aby hlásil veliteli pluku, že se mou mluvil, že jsem dosud živ a zdrav. K večeru jsem dostal rozkaz převzít velení praporem, poněvadž velitel praporu por. Dembský byl raněn. To byly všechny rozkazy, které jsem během boje dostal. Kolem 20. hodiny přišla 7. rota našeho praporu a obsadila hodovské údolí u lihovaru.

Tato rota přišla dopředu proto tak pozdě, že asi nedostala rozkaz velitele praporu k útoku a čekala, až vyrazí k útoku 2. pluk; potom, když šla dopředu s 2. plukem, zůstala v druhé nepřátelské linii, která nám byla naznačena jako konečný cíl.

Schema rozložení II. praporu 3. pluku na levém úseku brigády

dne 1. července 1917

dne 2. července 1917

V noci s 2. na 3. červenec nás vystřídal kolem 2. hodiny ranní 82. (nebo 382.) ruský pluk a náš prapor se vrátil do zákopů, z kterých jsme ráno útočili a kde naši vojáci zanechali své věci, poněvadž do útoku šli bez toreb a plášťů; většina těchto věcí však byla ruskými vojáky během útoku rozkradena.

3. července asi kolem 8. hodiny jsme dostali rozkaz, že prapor má přejít na tábořiště u Cecově, kamž jsme okolo 13. hodiny dorazili a kde již byla téměř celá brigáda soustředěna.

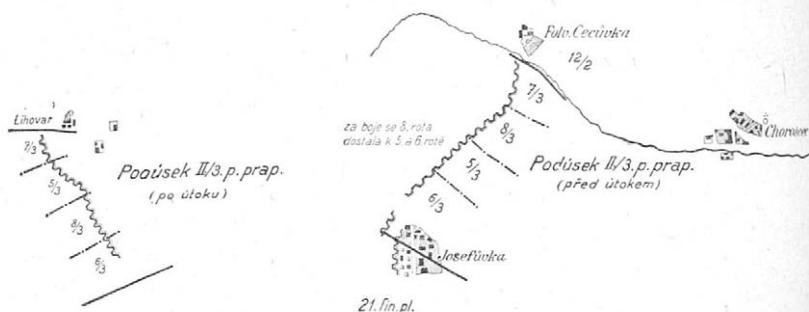
Jaká byla úloha škpt. Djakonova a Gajdova, nevím; u škpt. Dja-

konova jsem byl s 5. a 8. rotou v záloze do 17. června st. stylu, v noci se 17. na 18. byli jsme přemístěni na levé křídlo do zálohy za 6. a 8. rotu II./3. pluku, odkud jsme v noci s 18. na 19. června byli přemístěni do zákopů.

O iniciativě Gajdově k útoku na levém křídle není mi nic známo, jen tolik vím, že na levém křídle brigády byl II./3., který měl úsek as 1½ km široký, a poněvadž sousední prapor 2. pluku (Gajdův) byl ode mne více než kilometr vzdálen, nevím, co se tam dělo. Pokud se týče Gajdovy činnosti za tarnopolského ústupu, není mně nic bližšího přesně známo.

V Šteidlerově „Zborovu“ je třeba některé věci podrobněji doplniti. Na str. 33 doplniti: Štáb 3. pluku a plukovní obvaziště 3. pluku bylo v Cecové, tedy hlavní obvaziště dra Haeringa bylo 3. pluku a nikoliv 1. pluku, ačkoli pracovalo pro oba pluky.

Tatáž strana čl. 51: Neodpovídá pravdě, že III./3. byl rozdělen na doplnění 1. a 2. pluku. 3. pluk neměl vůbec III. prapor. I. prapor 3. pluku dostal doplnění ještě v Orvanici, II. prapor měl početní stavy malé a dostal před samým bojem doplnění na rotu 6 až 10 mužů.

K příloze 5. „Šteidler—Zborov“.

Strana 34, poznámka 52: početní stav pluku 1351 je zásobovací počet pluku a odpovídá pravdě podle plukovních rozkazů, ovšem bojový počet byl mnohem menší, as okolo 1000 bodáků.

Strana 48 relace plk. Mamontova je správná v tom smyslu, že útok II. praporu 3. pluku byl samostatný, který nařídil velitel praporu na základě mého hlášení o protiútku na 1. pluk, také ze zákopů jsme vyrazili dříve než sousední prapor 2. pluku, i do 4. linie nepřátelské u lihovaru jsme přišli asi o ½ hodiny dříve než jednotky 2. pluku. Kdy vyrazil k útoku prapor Gajdův, nevím.

Rovněž příloha 3 a 5 neodpovídá na levém úseku skutečnosti. V příl. 5 jsou zakresleny v úseku praporu záložní kulomety, ve skutečnosti neměl prapor kulometů vůbec.

Pokud se týká tarnopolského ústupu, jest u Šteidlera správně popsán, jen na stránce 70 je rozdíl; 3. pluk ustupoval 20. července kolem 9. hodiny z Lisých Jam přes Kozlov na Kurovce, na silnici Tarnopol—Jizerná jsme se setkali s velitelem brigády plk. Mamontovem, který nám dal rozkaz táhnouti přes Dolžanku do Domamorit, kam jsme večer okolo 21. hodiny dorazili.

Ráno 21. července dostal pluk rozkaz obsaditi ruské zákopy z roku 1916 severovýchodně od Kozlova. Pluk táhl obsaditi tyto zákopy, jež však byly již obsazeny Němci, kteří počali na pluk střílet, když byl ještě v pochodovém proudu. Pluk se ihned rozmístil na ná-

vrších západně a severovýchodně od Domamorič. Kolem 10. hodiny napravo postupoval 25. gvardějský pluk. Druhým naším praporem jsem navázal spojení s tímto plukem a postupovali jsme společně proti Němcům. Když však jsme přišli na bližší vzdálenost, počali někteří gvardějci zahazovati zbraně a přecházeli k Němcům, jiní opět počali rychle ustupovati, proto také jsem ihned se svým praporem ustoupil na původní posici u Domamorič. Mezitím ruské jednotky jižně od Domamorič ustoupily a I. prapor 3. pluku byl napaden s levého boku, zahájeným protiútokem byli však Němci odraženi a I. prapor počal zvolna ustupovati. Při začátku protiútku padl ve vesnici Domamorič velitel pluku škpt. Alexejev. Pak počal ustupovati II. prapor, na který rovněž Němci s levého boku podnikli útok, ale okamžitým protiútokem byli z vesnice Domamorič vytlačeni a tento prapor zvolna ustupoval na vesničku Záboky.

Za tohoto boje měl II. prapor dosti značné ztráty, část raněných dostala se do zajetí, část jsme jich odnesli a byly i případy, že někteří ranění, obávající se zajetí, sami se bombami usmrtili. Po návratu do vlasti sešel jsem se s některými, kteří u Domamorič padli do německého zajetí, a ti mně vypravovali, že byli v zajetí v Německu, před Němci svou národnost skrývali, ale ke konci zajetí jim dali Němci znáti, že vědí o tom, že jsou Češi, ale počítají s nimi jako s jinými zajatci a Rakousku prý je nevydají.

Při ústupu pluk byl hodně pomíchán s ruskými jednotkami a teprve 23. července se shromáždil ve vesnici Velké Borky.

Pplk. V. KOPAL, býv. velitel 1. a 2. čety 11. roty 2. pluku:

Písek, v květnu 1927.

Nevím toho mnoho. Časový odstup je příliš veliký, zápisky jsou ztraceny a přiznám se, že jsem o této bitvě nikdy mnoho nemluvil, ani na ni příliš nevzpomínal.

U Zborova jsem ani mapy neměl. Přišel jsem k Zborovu jako t.ř. půlrotný neboli velitel 1. a 2. čety 11. roty pěšího pluku 2. Jiřího Poděbrad. Velitelem roty byl ppor. Krejčířík.

Ihned po příchodu byl jsem velitelem z á s t a v y „So ň a“ (od folwarku Cecůvka na sever) a zůstal jím až do bitvy. Bylo to cosi jako „krycí posice“.

Nalevo byla krycí posice 9. roty 2. pluku a napravo 10. roty 2. pluku. 10. rota sousedila s 8. Švecovou rotou 1. pluku.

Zákopy byly rozbité a široké, dráty přetrhané, nesouvislé, snadno skorem všude překročitelné. Úkryty před dělovou palbou žádné.

Údálosti, které se zběhly na mém úseku před bitvou a které stojí aspoň trochu za zmínku, jsou tyto:

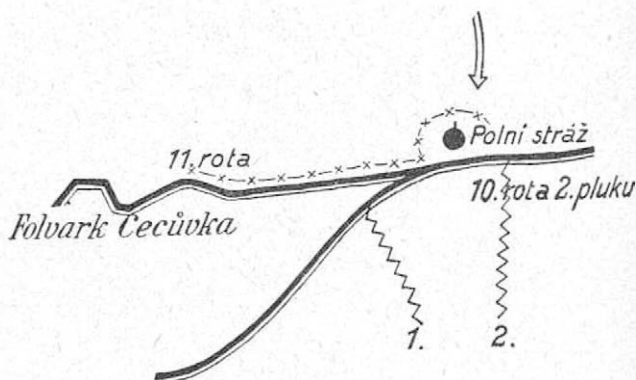
1. Rozvědka ppor. Teubra, velitele plukovních rozvědčíků (2. pluku).

Jednoho večera několik dní před bitvou za mé nepřítomnosti u folwarku Cecůvka (byl jsem zrovna volán k veliteli roty) přešlo asi 30 plukovních rozvědčíků s ppor. Teubrem v čele dráty za tím účelem, aby se přepadem zmocnili rakouské stráže. Chtěl jsem se sám této stráže zmocnit, věděl jsem, kde stojí.

Rozvědčíci se neinformovali, šli slepě, řezali dráty, kde jim napadlo; rakouská stráž je zpozorovala, hodila bomby — a hned poté celý

rakouský úsek rozehrál se raketami a kulomety. Rozvědčící úprkem v chaosu se rozběhli zpět a naplnili moje zákopy křikem a hlukem a bylo nunto krotit je násilím k tichu. Podpor. Teuber — osobně statečný člověk — přišel zpět poslední. Dva scházeli i bylo nutno se pro ně vrátit. Jednoho přinesli — nevím, byl-li mrtev nebo těžce raněn. Druhého nenalezli. Patrně zůstal ležet mrtev u rak. drátů, neboť jsme cítili zápach páleného masa. Spadla na jeho mrtvolu asi hořící raketa, jichž Rakušáci vrhali celé spousty. Pokusili jsme se ještě téže noci i následující o nalezení jeho mrtvoly, ale nezdařilo se nám to.

◊385

Náčrt 1.

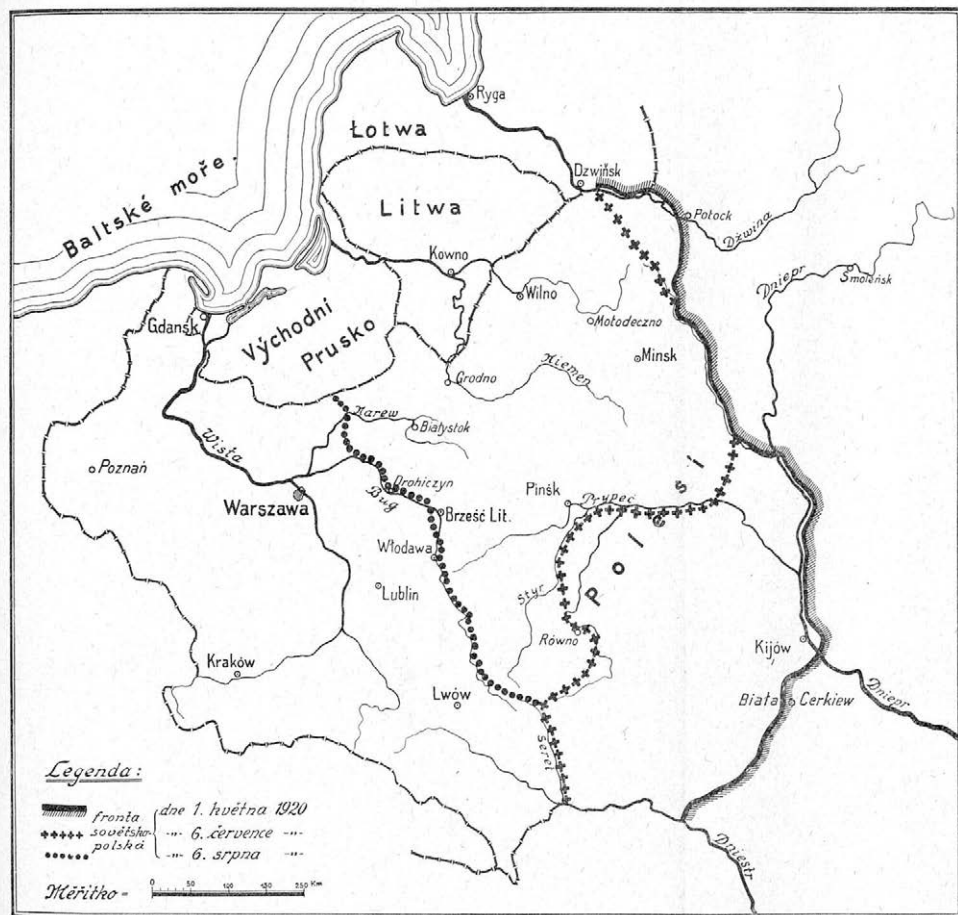
2. Přepad naší polní stráže Rakušany.

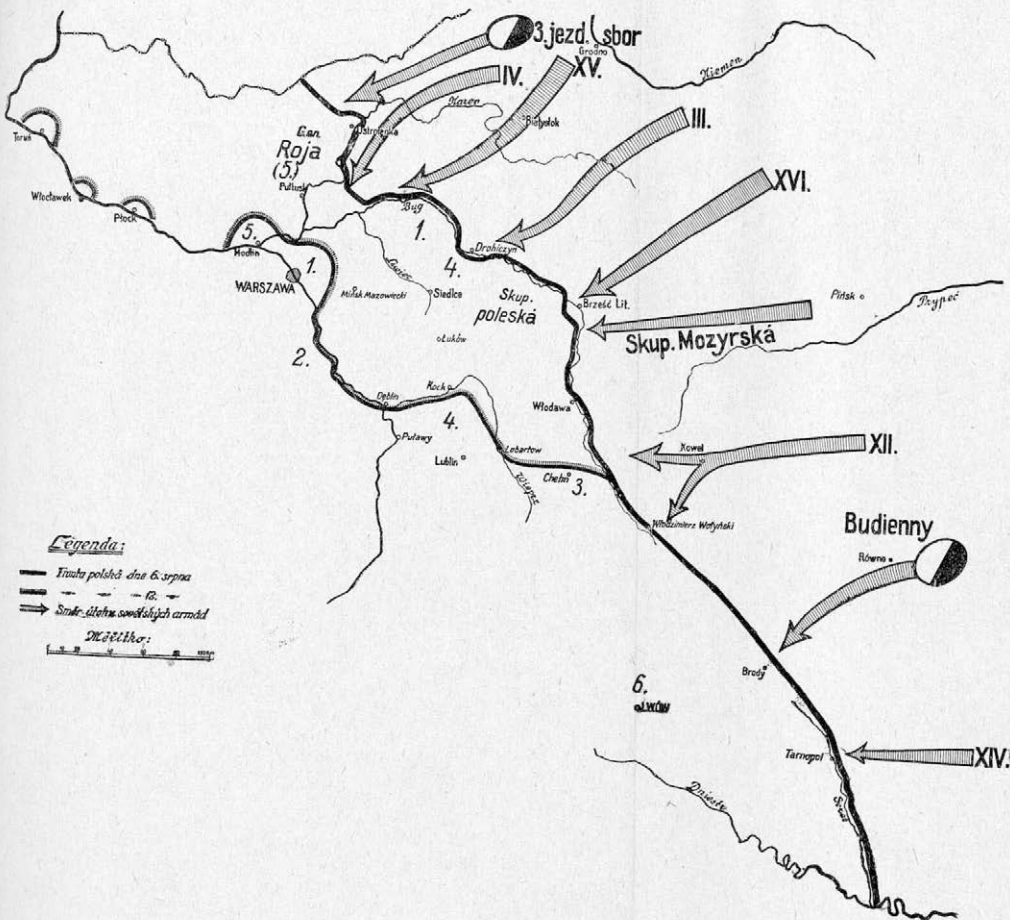
Mezi předními strážemi 11. a 10. roty byl příliš velký prázdný prostor. Vyžádal jsem si na veliteli roty, aby byla vsunuta nová polní stráž do tohoto prostoru. Ihned první noci, kdy byla postavena, nastal incident. (Přesné datum je mi neznámo, bylo to před samou bitvou.) Kolem půlnoci jsem přehlížel stráž. Šel jsem po čáře vedet, které byly postaveny u samých drátů na straně vnitřní. Já sám jsem šel po straně vnější. Když jsem se přiblížil úseku nově postavené stráže, zaslechl jsem náhle ve vzdálenosti asi 100 kroků hlasitý německý povel. V zápětí následoval záblesk a hromadný výbuch vržených bomb. Po krátkém intervalu následovala druhá salva vržených bomb.

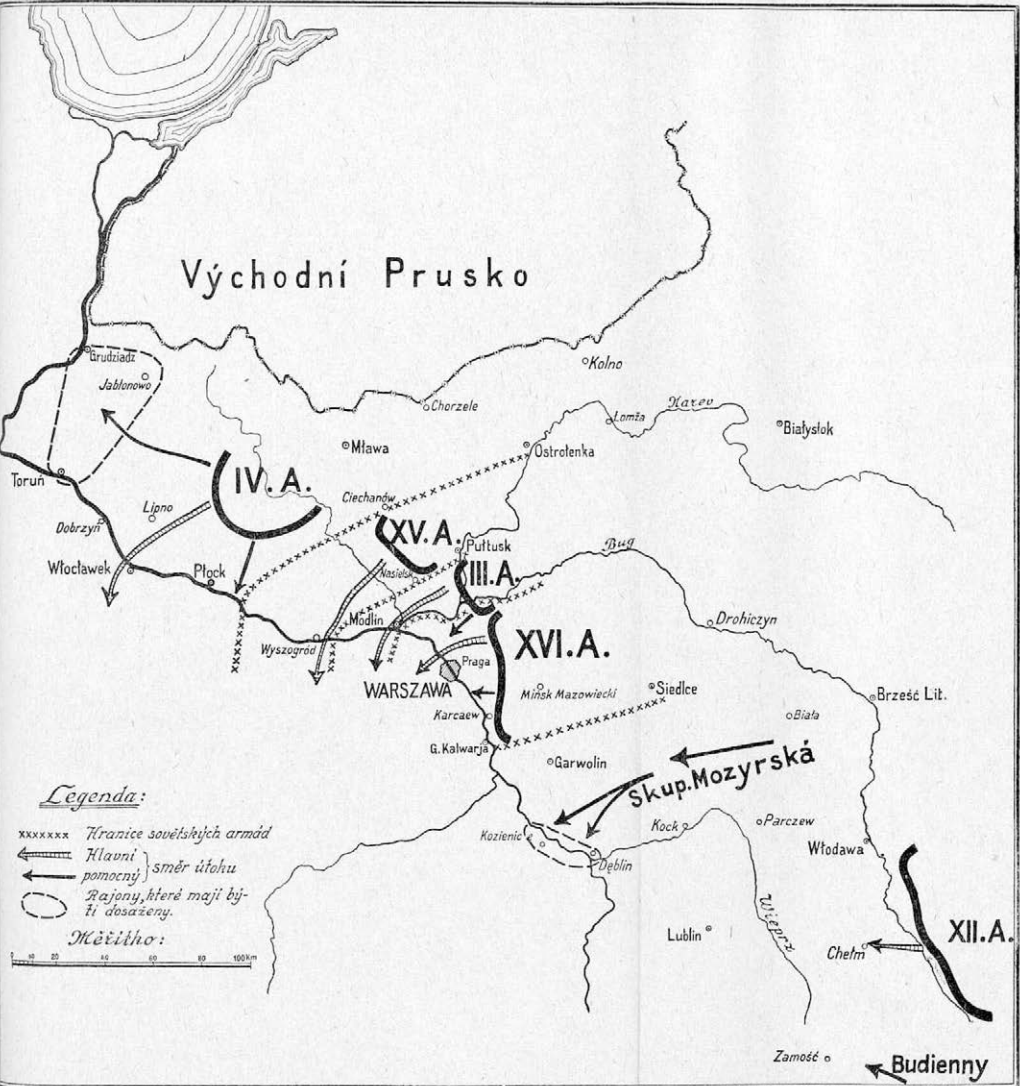
V první nepřátelské linii v prostoru ◊ 385 vyletěla zelená raketa, a hned potom následovala prudká dělová palba na spojovací naše zákopy, jež jsme v náčrtu 1. označili číslicí 1 a 2, a částečně i na hlavní zákop dále v zadu.

Vypálil jsem z magazínu všechny rány, které jsem měl, ve směru, kde bomby byly vrženy, přeskočil dráty a běžel k stanovišti polní stráže. Tato však byla již pryč vyjma asi 2 lidí, kteří setrvali. Velitel zmizel.

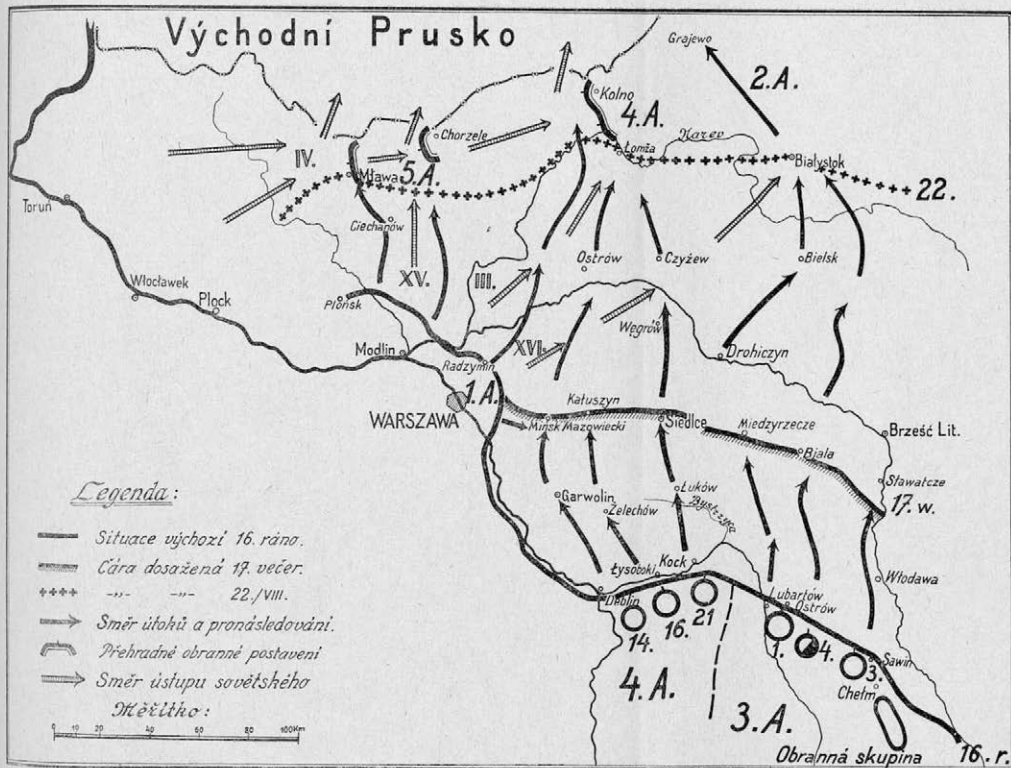
Doběhl jsem rychle k levé četě v krycí posici. Ta byla již pohotová za velení statečného a klidného i. d. (důst. zást.) Vilda. Sebral jsem asi 15 lidí — rozvinul v rojnici a rychle jsme prošli napadené území. Rakušáci prchli, nikomu se nic nestalo, vedety byly na svých místech. Ihned se dostavil také velitel roty ppor. Krejčířík. Mezitím se rozehrála celá fronta, naše i rakouská, kulomety ..., ale věc byla již likvidována.

K článku: Plk. Rigo: „Bitva pod Varšavou“.

K článku: Plk. Rigo: „Bitva pod Varšavou“.

Vojenské Rozhledy roč. VIII., č. 8—9.

Zřejmě šlo o zajetí nebo zničení naší polní stráže, ačkoliv výpočet Rakušanů byl nesprávný, neboť tato stráž dříve tam nestávala. Zřejmě ji tam aspoň předpokládali správně. Možná, že měli i jiný úmysl a že neočekávaná přítomnost vedet je přinutila k vržení bomb. Zkrátka příprava s rakouské strany byla dobrá — znamenitě fungovala; dělostřelectvo dobře pálilo, ale lidé, provádějící přepad, resp. jejich velitel, byli příliš zbabělí.

3. Přepad rakouské polní stráže desátníkem Bohušem Veselým a zajetí celé stráže i s velitelem.

Den před bitvou ve dne přepadl Bohuš Veselý s několika kamarády z vlastní iniciativy rakouskou polní stráž (v prostoru ☉ 385) a celou ji s velitelem zajal. Myslím, že to bylo pět lidí s velitelem svobodníkem. Tento byl Němec.

Téhož dne byla rozšířena fronta 11. rotý až k úseku 1. pluku, neboť 10. rota odešla do zálohy, nevím však jaké, zda praporeční nebo plukovní. Odpoledne se pokusil o přepad rakouské polní stráže v prostoru východně od ☉ 385 velitel 1. čety, hrdinný i. d. Svítěk (v civilu učitel). Když se však přiblížil k rakouským drátům, byl zpozorován a ihned zahájena po něm palba z děl. Jeden granát explodoval Svítkovi přímo u hlavy. Smrt nastala okamžitě. Ostatní lidé couvli. Pokusili jsme se znovu o to, abychom se přiblížili a pomohli Svítkovi, kdyby snad byl raněn.

Dobrovolce P tá č e k, vídeňský Čech, znamenitý a statečný člověk, doplazil se až k Svítkovi a konstatoval, že má úplně rozbitou hlavu a že je mrtev. Mrtvolu jsme odnést nemohli pro přílišnou úzkost rakouské posice ... Byla druhého dne po bitvě pohřbena.

4. Bitva.

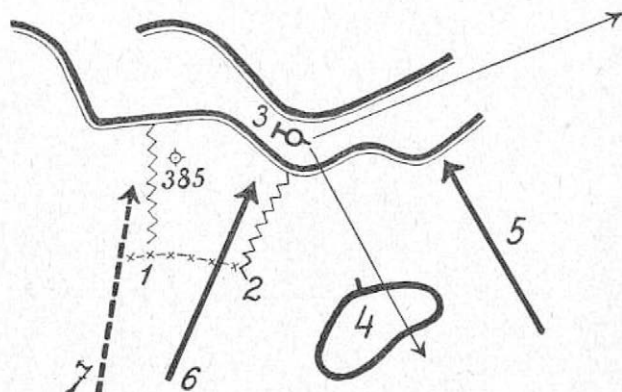
Jaké rozkazy byly vydány, nevím. Byl jsem stále na předních strážích. Víím jenom, že si velitel rotý Krejčířík stěžoval na škpt. Diaconova, že nedává žádných směrnic. Známé je mi však, že dva důstojníci 1. pluku (Syrový a ještě jeden) obcházel úseky rot 2. pluku a smlouvali s jejich veliteli plán útoku, který se měl dít postupně, nejříve vysláním úderníků.

Ráno v den, kdy bitva měla začít, celá rota byla zalarmována, aby byla hotova k vyrazení. Dělostřelectvo pálilo prudce s obou stran. (O dělostřelecké přípravě v předcházející dni je zpráv dosti.) Dráty rakouské před našimi zákopy byly skorem neporušené. Díra probita nebyla nikde. V kolik hodin útok začal, nevím. Viděl jsem, jak vyrážejí rotý 1. pluku a postupně se vrhají vpřed do údolí před Mogilou. Tento postup docházel již až přímo k nám. Do intervalu mezi 1. rotou a 1. plukem (Švecova rota) byla znovu zasazena 10. rota 2. pluku, která se vrátila ze zálohy. Ihned po tom, kdy vyrazila kupředu Švecova rota, dostal jsem rozkaz od velitele rotý (Krejčířík), abych šel vpřed s úderníky. Vybral jsem asi 16 lidí, kteří se dobrovolně přihlásili. V tu chvíli rakouské dělostřelectvo pálilo dosti prudce na naše zákopy, hlavně však soustředilo svou střelbu na rotu Švecovu a na 10. rotu naši (Piazza). Proběhl jsem rychle se svými lidmi spojovací zákop a umístil se v zákopu přední stráže, frontou proti ☉ 385.

Orientoval jsem se rychle o místě, kde bych měl udeřit. Viděl jsem, že na rakouské straně v hlavním zákopu — v prostoru ☉ 385 (nevím teď přesně, bylo-li to u spoj. zákopu západně od této koty nebo dále severovýchodně) pálí zuřivě kulomet (snad i dva — nepamatuji se)

jednak na levé křídlo Švecovy roty, jednak na naši 10. rotu, která byla nucena lehnout na zem před vlastními dráty.

Rozhodl jsem se k útoku na tento kulomet. (Viz náčrt 2.) Jedinou poněkud krytou možnost přiblížení se k nepříteli skýtal malý úval v louce. (Opakuji znovu, že nemohu dosti přesně podle nedokonalé mapy vyznačit ono místo, ale zdá se mi, že to bylo východně od 385.) Zrovna proti tomuto úvalu však byla postavena rakouská polní stráž, dobře zakopaná, mající drátěné překážky a výstřel přímo do údolí.

Náčrt 2.

1. 2. rak. stráže, nevím, na kterou jsem útočil; předpokládám, že na stráž čis. 2;
3. rak. kulomet, střelící bočně na Švecovu rotu a na rotu Piazza;
4. rota Piazza;
5. směr útoku Švecovy roty;
- 6, 7..., směr mého útoku. Myslím, že to bylo čis. 6.

Prudce jsme přeběhli úval, ale dříve než jsme doběhli k rakouským drátům, vrací se B. Veselý a hlásí, že stráž je stále na místě. Protože však nestřílela, anebo špatně (nestalo se nikomu nic), dal jsem rozkaz prolézt dráty. Podržel jsem Veselému dráty. Podlehl. Já za ním a pak ostatní. K bočné ochraně nalevo jsem vyslal i. d. Hronka. Napravo ji nebylo potřeba. Stráž prchla — stanoviště bylo prázdné.

Vyhlédl jsem ze zákopů a viděl jsem, že situace je stále těž. Rakouský kulomet stále pálí kamsi napravo (posuzováno s naší strany). Několik rakouských vojinů nad zákopem rovněž hledí a střílí napravo. Rota Piazza se nehýbe.

Vyčistili jsme zákop od překážek a rychle se blížíme k hlavnímu zákopu u kulometu. Asi 30 kroků před ním je však spojovací zákop tak zavalen překážkami, že projítí není možno. Situace stále těž, cítím, jak kulomet pálí přes naše hlavy.

Dal jsem povel, abychom vrhali granáty. Měli jsme jich jen několik. Sotva dopadly (ani nevím, vybuchly-li), již zamíhal se vzduch před námi asi šesti až osmi rakouskými granáty (flašky). Většina jich vybuchla daleko od nás, jen dva blíže, takže jsme byli poněkud zasypáni prachem.

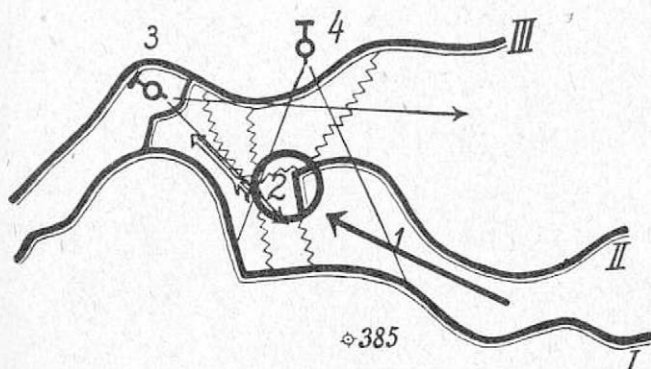
Couvl jsem a dal jsem rozkaz k vyrazení ze zákopu. Jeden druhému jsme pomohli a pak jsme se na krátkou vzdálenost vrhli v nepřátelské hnízdo. Rakušané se vzdali ihned i s kulometem. Při této akci velmi bystře a rozhodně si počínal dobrovolce Holubík. Zajali jsme zde asi 20 lidí a pak jsme rychle počali čistiti celý zákop.

Část Rakušanů utekla, jiní se vzdávali a většina, která byla ukryta v děrách, byla vybrána později. Ihned jsem zaslal zprávu veliteli roty, že cesta je volná, a potom jsme rychle postupovali vpřed. Současně jsem zahlédl i vpřed se pohybující levé křídlo 1. pluku.

Nyní mně není dosti jasno, kterým rakouským zákopem jsem šel vpřed, zda prvním či druhým. Fakt je ten, že jsem se náhle ocitl před třetím rakouským zákopem silně obsazeným, z něhož proti nám začal páliti kulomet, a že jsem nalevo viděl první rakouský zákop (obloukovitý severozápadně od folwarku Cecůvka), který byl ještě nepřitelem obsazen.

Zastavil jsem se, neboť jsem měl všeho všudy asi 10 lidí. V rakouských zákopech přede mnou bylo viděti, jak někteří vojáci zvedají ruce vzhůru. Neměl jsem spojení ani nalevo, ani napravo.

Byl jsem nyní asi v místě, kde končil rakouský druhý zákop západně od $\diamond 385$ (viz náčrt 3) buď v tomto zákopu neb v některém ze

Náčrt 3.

1. Směr dalšího postupu;
2. prostor (pravděpodobný) setkání se Švecem;
3. rak. kulomet, střelící na nás bočně zezadu; vzali jsme jej útokem;
4. rakouský kulomet v III. linii;
- I, II, III. linie rakouských zákopů;
- ← směr útoku na kulomet.

zákopů spojovacích. Měl jsem před sebou spojovací zákop, kterým bylo možno obejít nepřátelskou frontu v tak zv. 3. linii. Zastavil jsem se opět, abych vyčkal příchodu roty. Jak dlouho jsem čekal, nevím. Po jisté době se počal zákop plnit nově přišedšími vojáky. Na můj dotaz, od které roty jsou, mně odpověděli, že od 10. Myslil jsem, že to je 10. rota Piazza, ale ukázalo se, že to byla 8. rota Švecova. Za nějakou chvíli přišel i Švec s Šidlíkem. Švec byl zřejmě potěšen, že vidí 2. pluk. Vysvětlil jsem mu situaci a pak odešli oba s mužstvem napravo. Odkud ke mně přišli, nevím.

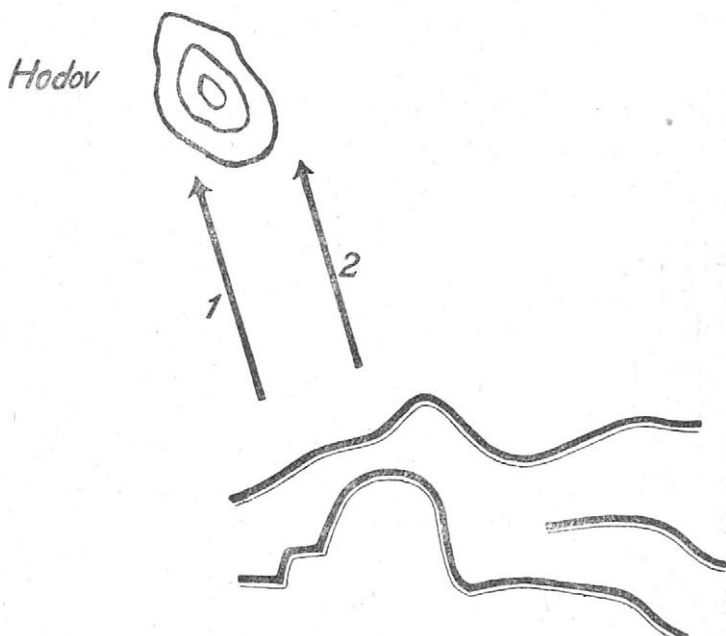
Mezitím došlo mužstvo mé půlroty. Ihned jsem počal obchvatem bráti 3. rakouskou linii. Jakmile jsme se začali posunovati spojovacím zákopem a částečně i povrchem, dostali jsme kulometnou palbu silně zezadu zleva. Tato palba přicházela z prostoru, kde je na mapě označena krátká příčná posice jihovýchodně od Cecůvky. Orientoval jsem ihned část lidí tímto směrem. Druhá část tvořila frontu proti rakouské 3. linii.

V tu dobu došel ke mně praporčík V a š e k B e d n á ř (myslím od 9. roty 2. pluku). Jakmile jsme začali pohyb, páliło po nás vlastní naše dělostřelectvo, myslíc patrně, že jsme Rakušané. Přesto jsem provedl

tento útok asi s 6 lidmi. Zmocnili jsme se kulometu a asi 6 zajatců. Z kulometu střílel rakouský poručík, který, boje se zabití, hlásil se jako svobodník. Byl to Němec.

Po této bizarní episdě, kdy nás Rakušané mohli utlouci čepicemi a kdy jsem je ohrožoval naganem, v němž nebylo již ani jediného náboje, boj v tomto úseku ztichl, neboť i t. zv. 3. rakouská linie se buď rozprchla nebo vzdala. Rakušané v houfech utíkali do zajetí.

Vyčkali jsme rotu, která přišla i s velitelem Krejčířikem. Rota se zformovala a poněvadž jsme se octli vlastně před frontou celého 2. pluku, změnili jsme poněkud směr a postupovali na úval a výšiny

Náčrt 4.

1, 2. Přibližný směr postupu na výšiny východně od Hodova.

východně od Hodova. (Náčrt 4.) To bylo místo nebezpečné, odkudž mohlo něco hrozit. Velitel roty Krejčířik šel napravo, já nalevo. Jaké měl on spojení napravo, nevím. Já nalevo neměl žádné, ani zrakem, ani jinak.

Postupně jsme přišli k bateriím. Zastavil jsem se jen u jedné o 6 dělech (myslím, že to byla ona u lihovaru). Byla v úvale a děla byla přimontována. V úvale severně od lihovaru zastihli jsme rakouské dělostřelce. Byli tak překvapeni, že zanechali na místě oběd, pláště, deky a výzbroj a rychle utíkali. Kývali jsme na ně čapkami, aby se vzdali. Nejevili k tomu chuti, ano počali se zastavovati, vidouce, že je nás málo a docela chtěli se i vrátet. S výšiny východně od Hodova počal proti nám pálit kulomet.

V tom však počaly se objevovati za námi další vlny. Poznal jsem četou 12. roty v čele s četařem (odkudsi ze Žižkova), který měl ohromnou papachu a ukrutnou šavli v ruce, patrně aby vzbudil zdání Čer-

kasa nebo něčeho podobného. Když nás uviděli, ihned zalehli. Teprve na naše znamení poznali, že to jsou naši a šli dále dopředu.

Postupovali jsme vpřed, zmocnili jsme se zásob a pojedli jsme. Velitel roty Krejčířík svěřil mně velení roty a sám šel s rozvědky vpřed. V tu chvíli jsem viděl i postupující rozvědky 3. pluku na západě. Rovněž 12. rota přišla do úvalu (byla přidělena 1. praporu) a s ní ppor. Hrdina a škpt. Gajda.

Za nějaký čas vrátil se ppor. Krejčířík se zprávou, že narazil na silnější nepřátelské oddíly. Bylo již pozdě odpoledne, když byl dán rozkaz k zaujetí posice a k zakopání. Příliš jsme vyletěli kupředu. Přišel pobočník velitele pluku Brofko a vedl jsem jej a škpt. Gajdu k baterii (o 6 dělech). Nebylo však možno děla odtáhnout. Navečer nás směnili Rusové.

Druhý den jsme byli znovu posláni na frontu k vesnici Zarudze, kde jsme byli asi dvě noci a jeden den. Pak jsme byli zase směněni Rusy a posláni dozadu do Oslašovky. Mysleli jsme, že je po bojích, a proto někteří požádali za dovolenou, mezi nimi i já. Chtěl jsem obnovit prádlo a uniformu, neboť jsem byl úžasně roztrhán a špinavý. Odjel jsem do Kijeva a odtud do Shadovska na pobřeží Černého moře k známé rodině. Druhý den po mém odjezdu fronta praskla, naši znovu musili vpřed. V tu dobu jsem tam nebyl, proto nic nemohu napsat. Dozvěděl jsem se to pozdě, a když jsem se vrátil, bylo po ústupu.

Postup 11. roty vypadá poněkud bizarně, ale na co jsme v svém okruhu narazili, na to jsme útočili, jinak by se to bylo ve skutečnosti rovněž nedělo. Proti nám byl 35. pěší pluk, ale složen z jakési míchaniny a snad nalevo i 75. pěší pluk.

Pplk. VĚNCESLAV KREJČÍŘIK, býv. velitel 11. roty 2. pluku:

Praha, 22. dubna 1927.

Začínám přímo.

Jakmile došel rozkaz, že se naše brigáda má zúčastnit nástupu ruských vojsk, která byla již bolševickými agitacemi rozvrácena, odešel náš 2. pluk do Antonovky a odtud vlakem přes Kijev do Tarnopolu. Po vystoupení z vlaku a po obědě odešli jsme do vesnice u Tarnopolu, kde jsme pobývali asi 3 dni. Odtud jsme na rozkaz velitele pluku odešli k posicím a ubytovali jsme se ve vesnici Ostašovce. Vesnice byla přeplněna vojskem, hlavně dělostřelectvem, a byly tam též umístěny ruské sklady munice, oděvů a proviantu. Ve volné chvíli se cvičilo s rotou, a poněvadž ruští Češi, kteří sloužili dříve v ruských plucích aktivně a byli k nám postupem času přidělováni, na meetingu, který uspořádali, odepřeli zúčastnit se bojů a nástupu s námi — následkem různých agitací — dal jsem si nastoupit rotu a v proslovu jsem zdůraznil, že k zachování pořádku a kázně a k zamezení zmatku při nástupu žádám od každého dobrovolce, aby konal svou povinnost a aby neposkvrnil jméno českého vojáka; že vím dobře, že úloha, která na nás je vložena, je velice těžká, a proto žádám, aby ten, kdo se bojí a mohl by svou zbabělostí strhnouti jiné dobrovolce, vystoupil, že ho určím na práce u rotného obozu; na posici že žádám od každého, aby vyplnil čestně svůj úkol a aby jako český dobrovolce plnil přesně své povinnosti. Kdo má strach, ať vystoupí z řady — nikdo však nevystoupil.

Po krátkém čase odešel celý pluk přímo na posice do zákopů mezi vesnicí Cecovou a Koňuchy, která byla na rakouské straně.

Ruské zákopy, které naše rota obsadila, byly úplně zničeny, neboť časem se samy sesypaly, protože ruští vojáci pod vlivem agitace a bratření se s nepřítelem je vůbec neopravovali nebo úmyslně je ničili, neboť prý není třeba bojovat, jak jim hlásali různí provokatéři. Po ukázal jsem ruským důstojníkům při přejímání zákopů na desolátní stav jejich a žádal jsem zároveň, aby mi byla podle rozkazu odevzdána veškerá munice (náboje, granáty, kulometné pásy). Ruští důstojníci přiznali se s lítostí k rozvratu v pluku a velitel jedné roty odevzdal mně jen několik truhlíků nábojů, neboť většina munice (nábojů a granátů) byla zúmyslně ruskými vojiny zahrabána do písků. Proto jsem vydal rozkaz, aby se po postavení stráže (přední zástavy), za níž byla určena má první půlrota, ostatní mužstvo ihned dalo do opravování sesutých a zničených zákopů a do vybudování kulometných hnízd. V noci pak, když se setmělo, byly opravovány dráty na překážkách. Poněvadž jsem neznal den nástupu, byly veškeré práce a opevňování prováděny s největším zrychlením. Ježto má rota byla nejvíce dopředu posunuta a naše zástava, skrytá blízko několika olší, byla na nejnebezpečnějším místě 2. pluku, upozornil jsem důstojníky své roty na nebezpečí, v kterém naše rota je, a zároveň na všechny možné eventuality; zároveň jsem je vyzval k nej přesnějšímu a nej svědomitějšímu plnění povinností. — Abych byl úplně jist, prohlížel jsem každé noci několikrát zákopy a stráže. Tak uplynulo několik dní, aniž jsem se dozvěděl od velitele pluku plk. Zembalevského něco bližšího o nástupu. Již tehdy buď při osobní nebo telefonické rozmluvě jsem vycítil u velitelství pluku nejistotu, jakýsi strach a nerozhodnost před bojem, a to mě ponoukalo ještě k větší opatrnosti na naší vpřed posunuté posici.

Zatím byly jakž takž dány zákopy do pořádku; potom jsem prováděl rozvědky na svém úseku. Bylo asi 28. června (před zahájením dělostřelecké přípravy) kolem půlnoci, když jsem si po prohlídce ulehl do své zemljanky k odpočinku. Velitelem přední zástavy byl spolehlivý por. Kopal, a proto jsem se domníval, že se budu moci v klidu zase poněkud prospát. Sotva jsem však ulehl, nastala pekelná střelba z ručnic, exploze ručních granátů a silná dělová palba po mě zemljance, o níž (jako velitelské) měl nepřítel přesné zprávy ještě od ruských vojnů.

Poněvadž jsem nevěděl v první chvíli, co se děje, neboť boj byl na přední linii mé roty, shromáždil jsem část 3. a 4. čety a s puškou v ruce postupoval jsem k místu, kde zuřil boj. Po cestě jsem potkal několik dobrovolců, kteří ustupovali před přesilou nepřítele, jímž byli napadeni. Byla to Jagdkompanie od 35. (plzeňského) p. pl., která se dostala na pravé křídlo naší zástavy a zaházela zákopy ručními granáty. Ježto jsem neměl žádných určitých zpráv, vydal jsem rozkaz rozvinouti se a postupoval jsem sám s částí dobrovolců podél našich zákopů k onomu místu, které bylo nepřítelem přepadené, abych ho znovu dobyl a spojil se zároveň s přední zástavou, již velel por. Kopal. Poněvadž byla čirá tma, postupoval jsem k přepadenému místu úplně nekryt. Pojednou jsem uviděl v blízkosti asi 100 kroků řetěz vojnů a připravil jsem se k boji. V posledním ještě okamžiku zvolal jsem na vojny, postupující proti mně: „Stůj! Kdo je!“ a hned se mi ozval známý hlas: „Nestřílej, to jsem já, Kopal!“ — Por. Kopal po zprávě, že nás přepadl nepřítel, učinil totéž, co já, a postupoval se svou zástavou opačným směrem proti mně, aby znovu dobyl ztracených zá-

kopů. Jen jeho a mou chladnokrevností nedošlo v této tmavé noci mezi námi k boji, jehož výsledek by byl býval tragický. Rakušané však nevykali boje a sami uprchli, čímž byly přepadené zákopy znovu osvo-bozeny a obsazeny dobrovolci mé roty. Zbytek noci prošel za největší naší ostražitosti, neboť jsem očekával, že nepřítel bude útok opako-vati a byl jsem tedy připraven jej přivítati. S nepřátelské strany nebyl však již útok opakován.

Tak uplynuly znovu asi 2 dni, pak (30. června?) jsem dostal od velitele pluku rozkaz, abych vyslal ihned silnou rozvědku proti nepří-teli, aby zjistila číslo pluku proti nám stojícího a množství nepřátel. Rozkaz jsem vyplnil a velitelem rozvědky jsem určil por. Kopala, je-muž jsem dal možnost vybrat si z celé roty asi 10 nejodvážnějších a nejudatnějších dobrovolců. K provedení těžkého úkolu byl určen čas, kdy nepřítel byl zaneprázdněn rozdělčováním oběda mezi 11. a 12. ho-dinou. Když nastal čas oběda, vyskočil por. Kopal se svými rozvěd-čiky proti nejbližší nepřátelské přední stráž, překvapil ji ručními granáty a v několika minutách přivedl 7 Rakušáků-Čechů, kteří se po odvážném a hrdinném Kopalově útoku vzdali bez jediného výstřelu. Na Kopalovu rozvědku bylo teprve při jejím návratu střeleno nepří-telem, probravším se z leknutí, z kulometů a z děl. Nepřítel byl ry-chlým a odvážným přepadením tak zděšen, že zajatci, s nimiž jsem spisoval protokol a jichž jsem se dotazoval po různých věcech, týkají-cích se rozložení a síly nepřítele, byli tak zmateni, že nevěděli dlouhou dobu, že na ně mluvím česky. Teprve když jsem je pohostil čajem, se hrozně divili, že jsme také Češi, neboť, jak byli informováni, považo-vali nás za Čerkesy, kteří prý každého zajatce zabíjejí.

Oznámili nám různé podrobnosti, které se ze skutečností úplně shodovaly. Po výslechu byli odvedeni na velitelství naší brigády.

1. července jsme s por. Kopalem dostali od brigádního velitele plk. Trojanova pochvalu a zároveň došel rozkaz, abych vyslal novou rozvědku na pravém křídle své roty. Velitelem rozvědky byl určen udatný a svědomitý důst. zástupce četař Svítěk od první čety. Ten se však dostal jen k nepřátelským drátěným překážkám; byl za-sypán granáty, palbou z pušek a kulometů a přinucen k ústupu, při čemž sám byl těžce raněn a zůstal ležeti mezi nepřátelskou a naší po-sicí. Pokusil jsem se několikrát o jeho zachránění, avšak byl jsem vždy nepřítelem zahnán zpět.

Konečně nastal den 2. července 1917, kdy měl býti proveden útok na nepřítele podle vypracovaného plánu. Již dva dni před 2. červen-cem zahájilo ruské dělostřelectvo ničivou palbu na nepřátelské po-síce, které, jak por. Kopal hlásil, byly velmi svědomitě a pečlivě opev-něny. Zároveň mělo nadělati nám v drátěných překážkách průchody, abychom se snáze mohli dostat do nepřátelských posic. Dělová palba se zdála ohromnou, přece však silně opevněné nepřátelské posice velmi málo poškodila, a drátěné překážky, byly-li za dne poněkud rozbity, byly v noci nepřítelem znova částečně opraveny.

Dne 2. července byl dán brig. velitelem plk. Trojanovem rozkaz k hlavnímu útoku. Téhož dne začal nepřítel stříleti z těžkých i leh-kých baterií na naše zákopy. Očekával jsem podrobný rozkaz a dobu nástupu od velitele pluku plk. Zembalevského, nebo velitele praporu škpt. Diaconova. Zatím se nepřátelská dělová palba víc a více zesilo-vala, takže jsem měl již několik dobrovolců raněných střepinami gra-nátů v zákopech. (Viz brož. Lokotského „Videň-Skobeleva-Zborov“.)

Poněvadž se situace stávala kritickou, zvláště na úseku mé roty, které v zákopech hrozilo úplné zničení nepřátelskou dělovou palbou,

odeslal jsem jednoho dobrovolce k veliteli praporu s hlášením a prosbou za další rozkazy. Dostal jsem rozkaz, vyčkatí, až přijde rozkaz velitele pluku. Když jsem krátce potom zpozoroval, že 1. pluk napravo od nás již nastupuje, prosil jsem znovu velitele pluku o vydání nějakého rozkazu, avšak ani telefonicky, ani po poslu jsem nedostal žádných pokynů a můj posel, odeslaný s hlášením o situaci a o nástupu 1. pluku, vrátil se zpět a hlásil, že nemůže velitele pluku najít a plukovní pobočník že pobíhá rozčilen a žádných rozkazů mu neodevzdal.

Zatím postoupil 1. pluk již dopředu tak, že měl své levé křídlo ohroženo nepřítelem. Po několikerém marném telefonování a prosbě, aby mi byl dán rozkaz k nástupu a po vyličení hrozivé situace, v níž bylo levé křídlo 1. pluku, a nemoha se kočkatí žádných direktiv ani od velitele praporu, ani od velitele pluku a dobře věda, co znamená každá minuta pro ohrožené levé křídlo 1. pluku, dal jsem rozkaz přední zástavě posunouti se dopředu. Zároveň jsem uvědomil zprava velitele 10. a zleva velitele 4. roty o hrozivém našem položení a oznámil jsem jim, že vzhledem k situaci, jaká se vytvořila u našeho pluku, počm nastupovati sám a prosil jsem je, aby se připojili k mému nástupu a odevzdali rozkaz dalším rotám. (Viz „Čs. voják“ číslo 10 z r. 1917.)

Když mi velitelé rot oznámili, že s tím souhlasí, vydal jsem rozkaz k nástupu a poslal hlášení veliteli III. praporu špkt. Diakonovu. Nástup měl býti proveden po četách 1., 2., 3., 4., a abych dodal odvahy vojínům, vyskočil jsem první ze zákopů se zapálenou cigaretou a hnál jsem útokem na nepřátelské posice. Vojíní povzbuzení tím vyřítli se za mnou a vbrzku jsme dosáhli za ohromné dělové a kulometné palby nepřátelských drátěných překážek, které však byly po naší dělové palbě znovu přes noc opraveny. Se mnou nastupovaly též vpravo 10. a vlevo 11. rota. Poněvadž na přestřihávání drátů nebylo v nepřátelské palbě času, rozkázal jsem přehoditi přes ně pláště a takto jsme se dostali do nepřátelských zákopů. Po dobytí první linie viděl jsem teprve, že naše dělostřelecká palba nepřátelským zákopům vůbec neuškodila. Abych snáze a bez velkých ztrát vyčistil první nepřátelskou linii, vykřikl jsem na nepřítele: „Feuer einstellen!“, což opakovali i jiní dobrovolci a tím povstal u nepřítele zmatek.

V té době jsem dostal hlášení od por. Kopala, jenž byl na mém pravém křídle, že se nepřítel v druhé linii připravuje k protiútoku. Abych zamezil soustředění nepřítele a odvrátil jeho protiútok, jsem byl pro malý počet mužstva neodolal, hnál jsem útokem sám a přinutil nepřítele k ústupu z jeho druhé linie. Poněvadž jsem mezitím poznal, že jsme v kritické situaci pro malý počet mužstva a velký úsek, který jsme nemohli náležitě obsadit, vydal jsem rozkaz nastupovati dále v hloučcích a udržovati při tom mezi sebou spojení.

Tím mi bylo umožněno postupovati na celé šířce určeného mi úseku, neboť hloučky probíhaly klikatým směrem nepřátelské posice a dobývaly jejich kulometů. Tak byla dobyta třetí nepřátelská linie a vzata za ní nepřátelská těžká baterie, která byla nepřítelem zničena a neschopna další střelby. Za neustálé a silné dělové palby dostal jsem se s půlrotou až k nízkým rakouským záložním zákopům, kdež jsem se na chvíli zastavil, abych uspořádal znovu celou rotu a mohl pronásledovati nepřítele, jemuž jsme nechtěli popřít volného času, aby se shromáždil a uspořádal své svazy.

Na levém křídle byla vesnice Travotloky, v níž se hemžila ještě spousta nepřátel, a proto jsem vyslal rozvědku směrem k vesnici, aby zjistila, co se tam děje. Zároveň bylo odesláno hlášení veliteli III. praporu o místě, kde jsem, a bylo žádáno ruské dělostřelectvo, aby pře-

neslo střelbu z děl za vesnicí Travotloky, t. j. na cestu, vedoucí z Travotlok na západ. Mezitím dorazilo ke mně i pravé křídlo 11. roty, za-
držené čištěním zákopů, a zaujali jsme posici v starých rakouských
zákopech s pravé strany Travotlok.

Poněvadž se roty s pravé a levé strany poněkud zpozdíly, tvořil
jsem hrot klínu proti nepříteli a poslal jsem proto velitelům 10. a 4.
roty prosbu, aby rychleji postupovali a kryli tak malé levé i pravé
křídlo. Chtěl jsem jít dále za nepřitelem, avšak na rozvědku, vrace-
jící se od vesnice, bylo střeleno naším dělostřelectvem, i musel jsem
proto vyčkati, až naše dělostřelectvo přenese palbu na cestu za
vesnicí.

Nepřátelské zákopy, v nichž jsem byl, byly mezitím opravovány,
a poněvadž bylo již okolo 12. hodiny polední, rozkázal jsem doplniti
střelivo a poobědvati. Z blízkých dobytých zákopů přinesli dobrovolci
chléb, konzervy a maso a několik lahví vína; po občerstvení celé roty
jsem vyčkával rozkazů od velitele praporu. V té době došly již 10. a
4. rota a začaly se zakopávat s pravé a levé strany od mé roty.

Odpoledne přišel též velitel praporu a později i plukovní pobočník,
který mně odevzdával rozkaz, abych couvl se svou rotou na linii
ostatních jednotek, vedoucí přes $\odot$ 394. Tam jsme se počali zakopá-
vati a vytrvali jsme na místě až do večera, kdy při setmění jsme byli
vystřídáni ruskou jednotkou. Náš pluk měl odejít na oddech a měl
doplniti velké ztráty, které jsme utrpěli.

Dne 4. července byli slavnostním způsobem pohřbeni padlí naši
vojáci, když předtím byla vykonána v Cecové slavnostní přehlídka
sborovým generálem a Kerenským.

Druhý den dostal pluk rozkaz odebrati se na pomoc na ruskou po-
sici a má 11. rota byla umístěna v zákopech u vesnice Presovců. Při
prohlížení starých rozbitých zákopů u Zarudzie byl jsem raněn stře-
pnou granátou ráže 30.5 cm do levé strany prsou. Poněvadž jsem ne-
mohl oddechovati, odvezli mě večer na ruské obvaziště, odkudž jsem
ráno odjel zpět k své rotě, která mezitím odešla na oddech do vesnice
Ostašovky.

Asi 19. července dostal pluk rozkaz odebrati se na pomoc podél
trati, vedoucí z Jezerné na Podhajčíky. Rozkaz po čas pochodu byl ně-
kolikrát změněn, až konečně dostal náš III. prapor úkol obsaditi opu-
štěné ruské zákopy, táhnoucí se mezi vesnicemi Tustoglovy a Boja-
šiznou na pravé straně železnice, vedoucí z Jezerné. Rozkaz znovu
změněn a náš prapor byl rozložen v starých zákopech severně od Pod-
hajčků. Zde jsem vykonal rozvědku a pak jsme byli útokem nepřá-
telské přesily přinuceni ustoupiti na posice severozápadně od vesnice
Volosůvky. Poněvadž jsem znal postavení III. praporu 2. pluku, který
zůstal úplně opuštěn a naše pravé křídlo bylo obnaženo a poněvadž
zmínala u dobrovolců obava, co se s námi děje, žádal jsem velitele
praporu o bližší rozkazy a zároveň jsem hlásil situaci, v níž jsme.
Současně jsem poslal pro munici, avšak dobrovolci vrátili se s nepo-
řízenou zpět, že velitele praporu vůbec nenalezli a dvojkolky s náboji
že již ujely.

Proto jsme se radili se sousedními veliteli rot, co si v nastalé si-
tuaci počneme. Poněvadž v tom okamžiku začal na nás nepřítel silně
střílet a podnikal též menší útoky, nařídil jsem největší šetření stře-
livem a zároveň jsem rozdělil stejnoměrně náboje na všechny dobro-
volce. Než však bylo střelivo rozděleno, vykřikl jeden z mých vojáků:
„Boží, Němci nás tu všechny pobijí, pojďme na ně třeba bez patron!“
a strhl s sebou několik bratrů 11. roty. Abych zachránil rozohněné vo-

jiny, kteří se nedali udržeti, a abych zastavil postup Němců, dal jsem rozkaz k útoku, jímž jsme brzy Němce zahnali. Ti však, když dostali posily, podnikli nový protiútok a přinutili mne k ústupu s velkými ztrátami na původní posici. V rychlém ústupu nemohl jsem posbírat všechny raněné, takže se mnozí z nich, aby se nedostali do zajetí, zabíjeli ručními granáty sami.

Poněvadž v té době opustily již i ostatní rotý III. praporu posice, nemohouce vydržeti nepřátelskou palbu, a poněvadž nepřítel stále na nás dorážel, vydal jsem rozkaz k ústupu po četách k vesnici Volosůvce, kdež jsem se chtěl zadržeti za hřbitovní zdi. Tam se měla soustřediti má celá rota a vyčkati mého příchodu s posledními dobrovolci.

Mezitím vystřídaly nás ruské jednotky, které do té doby odpovídaly ve vesnici Volosůvce. Po čas soustřeďování mé rotý za hřbitovní zdi nastala panika v ruských jednotkách, neboť nepřítel střílel na vesnici zprava, čímž byla přinucena i moje rota k ústupu na Kozlov. Hlášení, které mi bylo zasláno, mne v nastalém zmatku nedošlo, a tak jsem zůstal s dvěma dobrovolci osamocen. Ustupoval jsem za svou rotou podél železniční trati, neboť vesnice Ostašovka, v níž jsme původně bydleli, byla obsazena nepřítelem a hořela. Svou rotu jsem dohonil až před Tarnopolem a vyšetřováním jsem zjistil, že na tom nemá z mé rotý nikdo vinu.

♦

Kapitán BERNARD KAPITOLA:

Příspěvek k psychologii chemické války.

V úvahách o davových (masových) zjevech, jež byly v různých vojenských časopisech (pokud mi byly dostupny) po válce uveřejněny, jsem až dosud nenalezl podstatné zmínky o chemické válce s tohoto hlediska, ač právě plyn se uplatnil jako velmi nebezpečná zbraň a jeho význam přes různé mezinárodní úmluvy neklesá.

I když posuzujeme odzbrojovací a vůbec pacifikační snahy posledních let sebe optimističtěji, musíme s použitím plynu, kdyby došlo k válce, s určitostí počítati, a to v měřítku spíše větším, než ho bylo použito ve válce 1914—1918. Z toho vyplývá požadavek pečlivě zpracovaného systému plynové ochrany, aby i při překvapujícím zasazení bojových plynů zůstala bojová zdatnost armády neporušena.

Davové zjevy jsou často zdánlivě nevypočitatelné. Všimneme-li si jich však blíže, seznáme, že každý takový zjev je následek jednoho nebo několika poměrně jednoduchých popudů (na př. proházený pud sebezáchrany), provázených určitými okolnostmi. Okolností však tvoří celý komplex složek: inteligence vojína (jednotlivce i celku), povahové založení, fysická i duševní dispozice, terén, počast, bojová situace, druh nepřítelem použitých bojových prostředků atd. Proto je studium davových zjevů dosti obtížné i ex post, a ještě nejsnadnější jich předvídaní v daném případě za boje, kdy obyčejně není času na dlouhé úvahy a je třeba rychlého činu. Studujeme tedy řečené zjevy v míru, abychom vypátrali příčiny (popudy) a okolností konkrétních případů a mohli z nich dedukovati normy pro podobné případy v budoucnosti.

Jako plynový důstojník jsem měl za války i po ní příležitost uhlédnouti některá pozorování, jež považuji za důležitá pro řešení problému ochrany proti bojovým plynům. Zejména významný je vliv chemické